

Häzir Belarus we Lukaşenko nämüçin dünýä derejesinde öňe saýlanýar?

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Häzir Belarus we Lukaşenko nämüçin dünýä derejesinde öňe saýlanýar? HÄZIR BELARUS WE LUKAŞENKO NÄMÜÇIN DÜNYÄ DEREJESINDE ÖŇE SAÝLANÝAR?

«Ýadro ýaraglarynyň Belarusyň çäginde ýerleşdirilmeginiň howplary goňşy Ukraina çenli uzaýan täze «geosyýasy» reallygy getirýär. Belarusyň döwlet ýolbaşçysy Aleksandr Lukaşenkonyň ady öňümizdäki günlerde köp eşdiljege meňzeýär.

Belarus respublikasy «fotokartinanyň» öňki hataryna dolanyp geldi. Muny üpjün edenem onuň döwlet ýolbaşçysy Aleksandr Lukaşenkonyň äden birnäçe ädimi boldy.

Şol ädimleriň ilkinjisi ýadro ýaraglaryň öz ýurdunyň çäginde ýerleşdirilmegini oňlamak ýa-da has dogrusy, talap etmek boldy we munuň özi ýer ýüzüne täze geosyýasy reallygy dakdy.

Bu reallygyň sebitleýin we halkara arenadaky güýç deňleşmelerini çepbesine çöwrüp taşlajakdygynyň alamatlary bar, bulam Lukaşenkonyň we Russiýanyň paýtagtyndaky karar kabul etme gatlaklarynyň birnäçe wekiliniň çaklamalaryna görä, NATO güýçleri we olaryň ýanynda duran elliden gowrak Günbatar ýurdunyň wekilleriniň peýdasyna bolmaz.

Sebitde Russiýa-Ukraina urşunyň çäginde bolýan üýtgeşmeler we

«Wagner» toparynyň başlygy Ýewgeniý Prigožiniň gozgalaňyndan gelip çykan «haý-haýly» ber-başagaýlyk Lukaşenko ýerli we sebitleýin syýasy arenanyň öňki hatarlarynda täze rol berdi. Lukaşenko bu roly arada durmak we «gozgalaňy» soňlandyrmak üçin ulandy. Munuň özi Belarusyň «Kiyewi azat etmek» üçin elmydama bil baglaýan «garşylyklaýyn hüjümi» bilen bir wagtdaky «ukrain konfliktini» bilen bir hatarda 10-11-nji iýulda Litwanyň paýtagty Wilnýusda geçirilmegi meýilleşdirilýän NATO guramasynyň agzasy ýurtlarynyň ýolbaşçylarynyň ýygnaşygyna degişli soňky üýtgeşmeler pellesinde oýnap biljek başga bir roly üçin giriş bolup biler.

Soňky birküç hepde Belarusyň garaşylmadyk netijeleri emele getirip biljek ýagdaýa tarap barýandygyny görkezýän birnäçe ädime şaýat bolundy.

Belarus 2020-nji ýylyň awgustynda döwlet ýolbaşçysy Lukaşenkony agdarmaga edilen synaşygyň getiren gapma-garşylyklarynyň tasdan pidasyna öwrülýärdi. Aýdylyşy ýaly Minsk öň bolşy ýaly häzire ýene «islemezden» «topuň önünde» durýar.

Has öňem Belarus Ikinji jahan urşuna tarap hökmünde aradan aýrylandygyny mälim etmek üçin 1941-nji ýylyň 22-nji iýunynda ýurda çozan nemes faşistleri bilen ýüzbe-ýüz bolup galan ilkinji soýuz respublikasydy.

Synçylaryň nygtamagyna görä Prezident Aleksandr Lukaşenko rus teleýaýlymyňa Belarusyň Moskwa bilen Kiyewiň arasyndaky çaknyşyga «taýma» ähtimallygy hakda durup geçdi.

Lukaşenko Russiýanyň döwlet ýolbaşçysy Wladimir Putiniň Minskden bu çaknyşyga goşulmagy talap etmändigini we taktiki ýadro ýaraglaryny güýçlendirme babatdaky kararyň öz şahsy kararydygyny aýtdy.

Ol öňem Sowet Soýuzynyň dargamagynyň yzyndan Gazagystan we Ukraina bilen meýletin ýagdaýda el çeken «ýadro ýaraglarynyň» ýurduna berilmegini Putinden towakga edendigini boýun alypdy.

Munuň özi jemgyýetçilik tarapyndan tanalmagyň şerti hökmünde bu üç ýurduň çäginde ýerleşdirilen ýadro ýaraglaryň Russiýa gaýdyp berilmeginiň we «Ýadro ýaraglaryň ýaýramagynyň önüni almak boýunça şertnamasyna» gatnaşygy boýna dakýan halkara

ygtyýarlygyň hökmanylygydy.

Şunuň bilen birlikde SSSR-iň ýanynda Belarus we Ukraina garaşsyz iki ýurt hökmünde Ikinji jahan urşunyň netijelerine görä geçengeçdi bilen BMG-nyň düýbünü tutan agzalaryň arasyna girizildi.

Munuň özi Ukrainanyň döwlet ýolbaşçysy Wladimir Zelenskiniň geçen 17-nji fewralda Mýunhende geçirilen Ýewropanyň Howpsuzlyk konferensiýasynda ýadro statusynyň ýurduna gaýdyp berilmegi hakdaky talabyny ýada düşürip biler.

Putin şu meseläni ýatladyp, Ukrainanyň «öňki ýadro sowet» mümkinçiliklerinden galanlary ulanmak ähtimallygy hakdaky aladalanýandygyny aýtdy.

• **Ýadro haýbaty**

Synçylar Lukaşenkonyň «Putiniň Minskden Ukraina garşy uruşda Russiýanyň tarapyna geçmegi talap etmändigini, çünki munuň has erbet boljakdygy, üstesine äden ähli ädimlerine garamazdan Günbataryň giň gurşawly täze uruşdan öler ýaly gorkýandygy» hakdaky sözlerini ýatladýar.

Russiýanyň Ukraina çozan gününden bäri Lukaşenko ädýän ädimlerinde we berýän beýanatlarynda juda seresaplydy we çekinjeňdi. Muňa garamazdan ýurdunda 2020-nji ýylyň tomsunda bolup geçen we Lukaşenkonyň agramly möçberde üstün çykandygyny mälim eden prezident saýlawlarynyň netijeleriniň «ýoýulandygy» hakda aýdylanlar bahana edilip, prezidenti agdarmaga eden synanyşyklaryň yzyndan «ýadro ýaraglarynyň» yzyna berilmegini talap eden adamyň özüdigini aýdypdy.

Lukaşenko «ýurda çozulan ýagdaýynda ýadro ýaragyny ulanmaly

bolsa iikirjiñlenmän ulanjakdygyny aýtdy.

Russiýanyň içindäki we daşyndaky synçylar Lukaşenko bilen Pribaltika ýurtlary (Estoniýa, Latwiýa, Litwa) we bilelikde Polşanyň liderleriniň arasynda bolan «sene-menä» we bu ýurtlaryň arasynda bolup geçen garşylyklaýyn ädimlere yşarat edýär.

Agzalan ädimleriň arasynda 2020-nji ýylda Lukaşenkony agdarmaga synanyşan oppozision liderlere arka durmak we Belarusdan gaçanlaryndan soň olaryň alyp baran ähli duşmançylykly işlerini goldamak hem bar.

Lukaşenko muňa ýurdunyň bu ýurtlara we 2 müň 500 kilometrdejem gowrak umumy serhetleriniň bardygyny aýdyp, agzalan meseleleriň soňuna nokat goýmalydygyny, ýogsam hiç kimsäniň şol ýerlerden Minskä gönükdirilen howpuň abanmajagyna kepil geçip bilmejekdigini nygtady. Ol sözüniň üstüni ýetirip, şeýle diýipdi:

– Günbatar tarapdan geljek bular ýaly samsyklaç zatlar biziň köp ýerde kellämizi agyrdar. Aýdýanlaryna begenişleri ýaly, bellenen çyzykdan geçen ýagdaýlarynda özüleri awunmaly bolar.

Lukaşenko ýurdunyň goranmak maksatly ýadro ýaraglaryny ulanma ähtimallygyna we Russiýanyň döwlet ýolbaşçysy Wladimir Putiniň belarus topraklaryna ýollan ýadro ýaraglarynyň ulanylmagynyň «Russiýanyň gözegçiligi astynda boljakdygy» hakdaky sözleri bilen «Belarusyň garaşsyzlygyna we özbaşdaklygyna ýaramaz täsir edýän ýaly» bolup görünen zada degişli tutumlarynyň düýp mazmunyny düşündirdi.

Munuň özi Prezident Lukaşenkonyň pertligini we has oň «ýadro ýaraglarynyň ýurduna gaýdyp berilmegini» talap eden adamyň özüdigini aýdandaky höwesini görkezýär.

Olga Skabeýewa

Şeýle-de, Lukaşenko tanymal rus žurnalisti Olga Skabeýewa bilen geçiren duşuşygynda gülen bolup: «Belarusyň goranmak maksatly ýadro ýaragyny ulanmagyň üstünde Putine edilen ýeke çagyryş bilen ylalaşyga gelip bolar» diýdi.

Belarus respublikasynyň prezidenti gürrüňini şu sözler bilen dowam etdirdi:

– Uruş tursa, men töweregime garanjaklap durar öýdýärsiňizmi? Şobada elime telefonymy alaryn, nirede bolamda-da elime telefonymy alaryn. Islendik pursatda til kakaryn. Eger şeýle bolsa, bular ýaly agdarlyşygy koordinirlemegiň nämesinde bökdençlik bar? Belarusda ýerleşdirilen goranmak maksatly ýadro ýaraglary ABŞ-nyň (Ikinji jahan urşy soňlanmanka 1945-nji ýylyň awgustynda) Hirosimada we Nagasakide ulanan bombalaryndan üç esse güýçli.

• **Aýgytlaýjy arakesme**

Birleşen Korollyk Ukraina gönüden-göni ýadro tehnologiýasy bilen baglanyşykly kemeldilen uran raketalaryny berendigini mälim edýänçä, Putiniň soňky hepdelerde goranmak maksatly ýadro ýaragyny ulanma ähtimallygyna ýüz urmagy ýa-da has dogrusy mejbur bolma ähtimallygy boýunça görkezen çynlakaýlygyndan dil ýarmazlygy gyzykly.

Geçen maý aýynda Lukaşenko ýurdunyň rus ýadro ýaraglary üçin ammar gurma işleriniň tamamlanandygyny habar berip, «Minskiniň» ýurdunyň çäginde ýerleşdirilen Moskwa ýaraglary bilen doly jogapkärçilikli gyzyklanjakdygyny we hemme zadyň ugruna boljakdygyny» belläpdi.

Russiýanyň döwlet ýolbaşçysy-da ýakynda Sankt-Peterburgda geçirilen ýyllyk ykdysady forumynda bu meseläniň üstünde gaýtadan durup geçip, ýurdunyň gazanan zadynyň ähli NATO agzalarynyň gazanan zatlarynyň jeminden has köpdüğine ünsi çekipdi.

Bütün bularyň barsy Aleksandr Lukaşenkonyň ýakyn wagta çenli «prezidentiň aşpezi» diýlip gelnem we Sankt-Peterburgda iň gelim-gidimli birnäçe restorana eýelim edýän adamyň «gozgalaňyndan» gelip çykan konfliktiň gözegçlik astyna alynmagy babatda oýnan we oýnamaga dowam eden merkezi rolundan soň gelýär.

Gürrüňi gidýän restoranlarda Putin günbatarly ýurtlaryň liderlerinden birnäçesini myhman alypdy. Şol myhmanlaryň arasynda Fransiýanyň öňki prezidenti Žak Şirak, ABŞ-ly kärdeşi Jorj Buş bilen birlikde Ýewgeniý Prigožin bilen Putine we beýleki liderlere nahar hödürlände tanşandygyny aýdýan

Aleksandr Lukaşenko hem bar.

Belki-de Lukaşenko we onuň Prigožin bilen tanyşlygynyň baglanyşygynda Prigožin hakyndaky habarlaryň ýygy-ýygydan Belarus bilen bile ýatlanmagyna yşarat etmek täsin bolup biler.

Agzalan habarlara otuz iki sany «Wagner» agzasynyň soňky ykbalyna dahylly habarlaram degişli.

Şol otuz iki adam 2020-nji ýylyň awgustynda Belarusdaky prezident saýlawlarynyň netijeleriniň mälim edilmeginiň yzysüre Günbatar kontrrazwedkasynyň Ukraina bilen birlikde taýýarlan Lukaşenkony agdarma meýilnamasyna goşulmaklary üçin Ukraina tarapyndan aldawa düşürilen adamlar.

Belarus respublikasynyň Howpsuzlyk gullugy Lukaşenkony agdarmaga synanyşanlara şärikdeşlik etmekde aýyplaýan «wagnerçileri» tussag astyna alypdy.

Soňra bu meýilnamany Moskwa äşgär etdi we yzyndan olar boşadyldy. Şol wagtdan bäri şu güne çenli dowam eden belarus oppozision hereketleriniň garşysynda we günbatarly sferalaryň synlamasynda iki paýtagt Moskwa bilen Minskiň arasynda ýakynlaşma marşruty başlady.

Ukrain frontunda ýa-da Polşa ýa bolmasa beýleki goňşy ýurtlar tarapyndan Belarusa garşy gönükdirilen haýsydyr bir howpuň garşysynda partlap biljek haýsydyr bir urşa goşulma mümkinçilikleri ilki başda baglanyşykly zatlardan ötri Prigožin bilen köp sanly «wagnerçileriň» Belarusa ýollanmagy heýjanlandyrýar.

Ýöne bu biziň pikirimizçe Putiniň «hyýanat» we «arkadan pyçaklama» diýip baha beren operasiýasy sebäpli Russiýanyň bagyşlamajagy anyk biliniň Prigožiniň geljegi üçin kepillik bolup bilmez, biz munuň üstünde Moskwadan gelen öňki habarymyzda-da durup geçipdik.

Şol wagta çenli gözler hemme zatdan öň Moskwanyň Putin aýtmyşlaýyn «Russiýa howp salýan howp-hatarlaryň emele gelen» ýagdaýynda ulanmak üçin belarus topraklarynda ýadro ýaragyny

ýerleşdirmegine dikildi.

Bu ýagdaý Lukaşenkonyň «Russiýa dargasa, hemmeler onuň harabasynyň astynda galar» diýen sözlerini tassyklaýar we Lukaşenkonyň ýurdunyň global syýasat kartasynyň öňki hatarlaryndaky ornuny dowam etdiren ähli beýanatlarynyň üns berilmegini talap edýär.

Sami IMARE.

Şenbe, 01.07.2023 ý. Publisistika